DOI : https://doi.org/10.5281/zenodo.18529094

ମୂଳ ପ୍ରବନ୍ଧ

ହେମେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ନାଟକ 'ପୁତ୍ରପୂଜା'ର ଅନ୍ତଃସ୍ୱର

ସବିତାବାଳା ନାୟକ

ସଂକ୍ଷିପ୍ତସାର:

ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତା ଓ ବ୍ୟାପକତା, ବିପରୀତ ଭାବ । ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତା ଭୋଗବାଦ, ଅର୍ଥାତ୍ ସ୍ୱାର୍ଥ, ଅହଂତାର ପରିଚାୟକ । ବ୍ୟାପକତା ଯୋଗବାଦ, ଅର୍ଥାତ୍ ନିଃସ୍ୱାର୍ଥ, ଚେତନତାର ପରିଚାୟକ । ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତା ସମସ୍ତ ଆସୁରିକ, ପାପ, ଅଧର୍ମର ଜନନୀ । ବିଶ୍ୱ ସମାଜରେ ଯା କିଛି ଅବ୍ୟବସ୍ଥା ଦୃଷ୍ଟ, ତାର ଏକମାତ୍ର କାରଣ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତା । ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତାର ପରିହାର, ଅର୍ଥାତ୍ ବ୍ୟାପକତାର ସ୍ୱୀକାର । ଏହି ତତ୍ତ୍ୱହିଁ ସନାତନ ଧର୍ମର, ଆର୍ଯ୍ୟ ସଂସ୍କୃତିର ଉଦ୍‌ଘୋଷ । ବିଶ୍ୱର ଶ୍ରେଷ୍ଠ କୃତି ମନୁ ସନ୍ତାନମାନଙ୍କୁ ଏହି ପଥାନୁଚାରୀ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସର୍ବଦା ଆର୍ଯ୍ୟ ଋଷିମାନେ ପ୍ରୟାସରତ । ପ୍ରଣିତ ହେଲା ବିଶ୍ୱ ସମ୍ବିଧାନ । ବସୁଧୈବ କୁଟୁମ୍ବକମ୍, ସର୍ବେ ଭବନ୍ତୁ ସୁଖିନଃ, ସର୍ବ ଭୂତେଷୁ ଆତ୍ମବତ୍, ପର ଦ୍ରବ୍ୟେଷୁ ଲୋଷ୍ଟ୍ରବତ୍, ପରଦାରେଷୁ ମାତୃବତ୍ ଭଳି ଅସଂଖ୍ୟ ବୈଦିକ ମୂଳ ମନ୍ତ୍ରମାନ ତହିଁରୁ ଝଙ୍କୃତ । ଏହି ସୂତ୍ରମାନଙ୍କୁ ମନୁଷ୍ୟ ଚେତନତା ସହ ସଂଯୁକ୍ତ କରିବା ନିମିତ୍ତ ଭାଷା, ସାହିତ୍ୟର ସୃଷ୍ଟି । ସଂଗୀତ, ନାଟକାଦି ଯା କିଛି ସୃଷ୍ଟ ସେମାନେ ଏହାର ପ୍ରଚାରାତ୍ମକ ସାଧନ ମାତ୍ର । ଯେଉଁ ସାଧନ ଏହା ପରିପ୍ରକାଶ କରେ ନାହିଁ ତାହା ସର୍ବ ଅଳଙ୍କାରାଭୂଷିତା ନିର୍ବସ୍ତ୍ରା ନାରୀ ସମ ଅଶୋଭନୀୟ, ପରିତ୍ୟକ୍ତା । ଯେଉଁ ସାଧକ, ସାଧନ ଏ ଦିଗ ପ୍ରତି ପ୍ରୟାସରତ ସେମାନେ ପ୍ରସଂଶନୀୟ । ଉକ୍ତ ପରିଭାଷାକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ଶ୍ରୀ ହେମେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ଏକ ଶ୍ରେଷ୍ଠ କୃତି 'ପୁତ୍ରପୂଜା' ନାଟକର ଅନ୍ତଃସ୍ୱରକୁ ଅନ୍ୱାନ ପୂର୍ବକ ଅନୁଭବ କରିବା ଏହି ଅବତାରଣାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ।

ପ୍ରମୁଖ ଶବ୍ଦାବଳୀ:

ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତା, ପରିବର୍ତ୍ତନ, ବର୍ତ୍ତମାନ,ସମାଜ,ନାଟକ, ପୁତ୍ର, ଚେତନା, ସାମ୍ପ୍ରତିକ, ।

ପ୍ରସଙ୍ଗ :

ଯୁଗେ ଯୁଗେ ନାଟକ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତାର ମାରାତ୍ମକ ପରିଣାମ ତଥା ବ୍ୟାପକ ଚେତନତାର ଏକ ସରଳ ଉତ୍ତମ ପ୍ରଚାରାତ୍ମକ ମାଧ୍ୟମ ରୂପେ ପରିଗଣିତ ହୋଇ ଆସିଛି । ମାନବ ମନ ରାଜ୍ୟରେ ପରିବର୍ତ୍ତନର ନୂତନ ଆଲୋକ ସଂଚାର କରିଛି । ତୁଳନାତ୍ମକ ଦୃଷ୍ଟିରେ ନାଟକହିଁ ନବ ଚେତନାର ଧାରା ପ୍ରବାହର ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ ମାଧ୍ୟମ । ସମାଜ ସୁଧାରକ ଭାବେ ନାଟ୍ୟକାରମାନେ ନାଟକକୁ ପରମ ଅସ୍ତ୍ର ରୂପେ ତେଣୁ ଧାରଣ କରିଛନ୍ତି । ସେଇ ନାଟ୍ୟକାରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ହେମେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର ହେଲେ ଅନ୍ୟତମ । ସାମ୍ପ୍ରତିକ ସମୟ ଓ ଜୀବନକୁ ମଂଚ ଉପରେ ବେଶ୍ ଅଭିଜ୍ଞତାର ସହ ପରୀକ୍ଷା ନିରୀକ୍ଷା କରି ଏକ ସକାରାତ୍ମକ ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଉପନୀତ ହେବାରେ ତାଙ୍କର ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ଉଦ୍ୟମ ପ୍ରସଂଶନୀୟ । ସେ ଅଗଣିତ ସ'ଳ ନାଟକ, ଗୀତି ନାଟ୍ୟ, ଶିଶୁ ନାଟକ ରଚନା କରି ଓଡ଼ିଆ

ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧକୁ ଅନ୍‌ଲାଇନରେ ପଢିବାପାଇଁ ପ୍ରବେଶ କରନ୍ତୁ
Quick Response Code:
Available online at : https://pracheenews.com/
DOI : https://doi.org/10.5281/zenodo.18529094
Article No - BPP00374

ଯୋଗାଯୋଗ : ଡକ୍ଟର ସବିତାବାଳା ନାୟକ,
ସହକାରୀ ଅଧ୍ୟାପିକା (ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗ),ସମ୍ବଲପୁର ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟ, ଜ୍ୟୋତି ବିହାର (ବୁର୍ଲା)
Email : nayaksabita89@gmail.com
ORCID ID : https://orcid.org/0009-0007-3823-9702

This is an open access journal, and articles are distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Non Commercial Share Alike 4.0 License, which allows others to remix, tweak, and build upon the work non commercially, as long as appropriate credit is given and the new creations are licensed under the identical terms.

For reprints contact: *pracheepatrika@rediffmail.com*

ପ୍ରାପ୍ତି	ସମୀକ୍ଷିତ	ଗୃହୀତ	ପ୍ରକାଶିତ
୧୪.୧୦.୨୦୨୫	୧୩.୧୧.୨୦୨୫	୨୬.୧୨.୨୦୨୫	୧.୦୧.୨୦୨୬

ଏହି ପ୍ରବନ୍ଧକୁ କିପରି ଉଦ୍ଧୃତ କରିବେ : ନାୟକ, ସବିତାବାଳା; ୨୦୨୬। ହେମେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ନାଟକ 'ପୁତ୍ରପୂଜା'ର ଅନ୍ତଃସ୍ୱର୍ । ବାସ୍ତବତାର ପରିପ୍ରକାଶ ପ୍ରାଚୀ। ଭାଗ :୧୧, ସଂଖ୍ୟା : ଈ; ପୃଷ୍ଠା :୨୧-୨୪।

ନାଟ୍ୟ ଜଗତରେ ନିଜର ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପରିଚୟ ସୃଷ୍ଟି କରି ପାରିଛନ୍ତି । ଏଥି ସକାଶେ ସେ ଅନେକ ସମ୍ମାନ ଓ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନାଦ୍ୱାରା ଭୂଷିତ ହୋଇଛନ୍ତି । ତତ୍ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦୀର୍ଘ ଦୁଇ ଦଶନ୍ଧି ଧରି ସେ ଧାରାବାହିକ ଭାବେ 'ରଙ୍ଗମଂଚ' ନାମକ ଦୃଶ୍ୟ ଭିତ୍ତିକ ଭିଡିଓ ସାହିତ୍ୟ ପତ୍ରିକା ମଧ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରି ଆସୁଛନ୍ତି, ଯାହା ଓଡ଼ିଆ ନାଟ୍ୟ ଜଗତରେ ବୋଧହୁଏ ଆଉ କେହି କରି ନାହାନ୍ତି । ନାଟ୍ୟକାରଙ୍କ ରଚିତ ନାଟକ ମଧ୍ୟରୁ 'ପୁତ୍ରପୂଜା' ନାଟକ ଓଡ଼ିଆ ନାଟ୍ୟ ଜଗତରେ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସ୍ଥାନର ଅଧିକାରୀ । ତେଣୁ ଏ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ସେହି ନାଟକ ସମ୍ପର୍କରେ କିଛିଟା ଆଲୋଚନା କରାଯାଇଛି ।

'ପୁତ୍ରପୂଜା' ନାଟକରେ ନାଟ୍ୟକାରଙ୍କ ସାମାଜିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଖୁବ୍ ବଳିଷ୍ଠ ଓ ଶାଣିତ । ଏହି ନାଟକ ସାମାଜିକ ପରିବର୍ତ୍ତନର ସୂଚନା ଦେଇ ସମାଜର ଏକ ହୀନମନ୍ୟତାର ରୂପକୁ ପରିପ୍ରକାଶ କରେ । ଆଜିକାଲି ମଣିଷ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତାର କରାଳ କବଳରେ ପଡ଼ି ନିଜ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟର ଆବଶ୍ୟକତା ତଥା ସ୍ଥିତିକୁ ଅନାଦର କରିବାରେ ଲାଗିଛି । ଏପରିକି ନିଜ ପିତା, ମାତାଙ୍କର ବର୍ଷ ବର୍ଷର ତ୍ୟାଗ, ସ୍ନେହ, ମମତା, ଶ୍ରମକୁ ତିଳାଞ୍ଜଳି ଦେଇ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତା ପୃଷ୍ଠପୋଷକଙ୍କ ଅନୁବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ସାମାଜିକ ପ୍ରତିଷ୍ଠାକୁ କ୍ଷଣିକ ମଧ୍ୟରେ ଧୂଳିସାତ୍ କରିବାକୁ ଆଦୌ କୁଣ୍ଠାବୋଧ କରୁ ନାହିଁ । ବିଶେଷତଃ ଏହି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଧୁନିକ ଯୁବ ସମାଜ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ସଂକ୍ରାମକ ରୋଗ ରୂପେ ସଂକ୍ରମିତ ହୋଇ ଚାଲିଛି । ଏହିଭଳି ଏକ ଚରିତ୍ର ହେଉଛି 'କୁମାର' । କୁମାରର ପିତା ବ୍ୟୋମକେଶ ବାବୁ ଜଣେ ଆଦର୍ଶବାଦୀ ସଚ୍ଚୋଟ ମଣିଷ । ପେଶାରେ ମୋହନ ଦାସ ଉଚ୍ଚ ବିଦ୍ୟାଳୟର ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ । ଯେତେ ସମସ୍ୟା ଆସିଲେ ମଧ୍ୟ ନିଜ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପଥରୁ ଅତିକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । ଆଦର୍ଶ, ନୀତି ଓ ଶିକ୍ଷା ବଳରେ ସେ ସମାଜର ଜଣେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଶିକ୍ଷକ ଭାବରେ ବେଶ୍ ସମ୍ମାନ ଲାଭ କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରେରଣା ପାଇ ହଜାର ହଜାର ଛାତ୍ର ଛାତ୍ରୀ ସମାଜରେ ନିଜର ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପରିଚୟ ସୃଷ୍ଟି କରିବାରେ ସଫଳ ହୋଇଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ନିଜ ପୁଅ କୁମାରକୁ କୁପଥର ଯାତ୍ରୀ ହୋଇଥିବାର ଦେଖି ଖୁବ୍ ମର୍ମାହତ ହୋଇଛନ୍ତି । ସେ ପ୍ରାଣପଣେ ଚେଷ୍ଟା କରିଛନ୍ତି ତାକୁ ଭଲ ବାଟକୁ ଆଣିବା ପାଇଁ, କିନ୍ତୁ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସାଜିଛନ୍ତି କୁମାରର ମାମୁଁ ଅଶୋକ । ମା ଯଶୋଦା ଏହା ଦେଖି, ତାର କୁ-ପରିଣାମ ଜାଣି ଗାନ୍ଧାରୀ ସମ ପୁତ୍ର ମୋହରେ ଚୁପ୍ ରହିଛନ୍ତି । ଯେତେବେଳେ କୁମାର ମଦ୍ୟପାନ କରି ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନର ଶାନ୍ତି, ସମ୍ମାନରେ ଅଗ୍ନି ସଂଯୋଗ କରିଛି, ବାପା ମାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ତାହା ଅସହ୍ୟ ହୋଇଛି ।

କୁମାରକୁ କୌଶଳ କ୍ରମେ ରାଜନୀତିର ଭଙ୍ଗା ଗଢ଼ା ଖେଳ ଭିତରକୁ ଠେଲି ଦେଇଛି ଶକୁନି ମାମୁଁ ଅଶୋକ । ପଶିବାର ସିନା ରାସ୍ତା ଅଛି ତହିଁରେ କିନ୍ତୁ ବାହାରିବା ବାଟ ଆଦୌ ନାହିଁ । ଚାଟୁ କଥା କହି ମଦ ପିଇବା ଶିଖାଇଛି, କଲମ ବଦଳରେ ଭୁଜାଲି ଧରିବା ଶିଖାଇଛି, ପାର୍ଟି ଅଫିସର ମେମ୍ବର କରାଇଛି । ଏହି ସବୁ ଘଟଣାବଳୀକୁ ନାଟ୍ୟକାର ବେଶ୍ ଜୀବନ୍ତ ଓ ବାସ୍ତବଧର୍ମୀ ସଂଳାପ ଜରିଆରେ ପାଠକ ସମ୍ମୁଖରେ ଉପସ୍ଥାପନା କରିଛନ୍ତି ।

କୁମାର- ମାମୁଁ ମୁଁ କଲମଟା ଭୁଲିଗଲି ।

ଅଶୋକ- ବେଶ୍ କରିଛୁ । ଚିରଦିନ ପାଇଁ ଏଥର କଲମକୁ ଭୁଲିଯା । ଏଥର ଆଉ କଲମର ଆବଶ୍ୟକତା

ପଡ଼ିବନି । ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ସିନା କଲମ ଦରକାର । ତୁ ପରା ଛାତ୍ରନେତା ହେବାକୁ ଯାଉଛୁ । ତୋର

କଲମରେ କଣ ହେବ ? ହଁ ଯଦି ପାରୁଛୁ ଭୁଜାଲି ଗୋଟେ ସାଙ୍ଗରେ ଧରିଥା । (ପୁତ୍ରପୂଜା, ହେମେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର)

ଅଶୋକର କୁବୁଦ୍ଧିଠାରୁ କୁମାରକୁ ବଂଚାଇବା ପାଇଁ ଏବଂ ସାଙ୍ଗ ଦୋଷ ଛଡ଼ାଇବା ପାଇଁ କେତେ ଜାଗାକୁ ବଦଳି ହୋଇ ଯାଇଛନ୍ତି ବ୍ୟୋମକେଶ ବାବୁ, କିନ୍ତୁ କିଛି ଫଳ ହୋଇ ନାହିଁ । ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତାର ପ୍ରଚାରକ ମାମୁଁ ଅଶୋକ ଛାଇ ପରି ତାର ପଶ୍ଚାଦ୍ଧାବନ କରିଛି, ତାକୁ ପଙ୍କିଳ ଗର୍ଭରେ ଜାକି ମାରିବାକୁ । ସମୟ କ୍ରମେ ବାପାଙ୍କ ସାମନାରେ ପାଟିରୁ କଥା ବାହାରୁ ନ ଥିବା କୁମାର ବ୍ୟୋମକେଶଙ୍କୁ ପ୍ରତି କଥାରେ ଅସମ୍ମାନ କରିବାକୁ ପଛେଇ ନାହିଁ । ଇଲେକ୍ସନ୍‌ରେ ଜିତିଗଲା ପରେ ଭୁଜାଲି, ମଦ, ଡ୍ରଗ୍ସ, ପୁଲିସ୍ ଗଣ୍ଡଗୋଳରେ ଲିପ୍ତ ହୋଇ କଲେଜରୁ ରେଷ୍ଟିକେଟ୍ ହୋଇଛି । ଶେଷକୁ ନିଜ ବାପା ସ୍କୁଲ ଅଫିସ୍‌ର ଚାବି ଚୋରି କରି ବୋର୍ଡ ପରୀକ୍ଷାର କୋଶ୍ଚେନ୍ ପେପର୍ ଚୋରି କରି ସହରସାରା ବିକ୍ରୀ କରିଛି । ଫଳତଃ ବାପା ବ୍ୟୋମକେଶ ଜେଲ ଯାଇଛନ୍ତି । ପ୍ରତିବାଦୀ ମା ଯଶୋଦାକୁ ପେଲି ମୁଣ୍ଡ ଫଟାଇଛି । ଯଶୋଦାଙ୍କ ସେବା ଶୁଶ୍ରୁଷା କରୁଥିବା ଝିଅ ଇତିକୁ ରେପ୍ କରି ନେସନଲ୍ ହାଇୱେ ପୋଲ ତଳକୁ ଫିଙ୍ଗି ଦେଇଛି । ପୁତ୍ରର ଏପରି ଘୃଣିତ କାର୍ଯ୍ୟ ଦେଖି ବ୍ୟୋମକେଶ ବାବୁ ନିଜେ ଯାଇ କୋଟରେ ନିଜ ପୁଅ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସାକ୍ଷୀ ଦେଇଛନ୍ତି । ପୁଲିସ୍ ସତ୍ୟକୁ ଧରି କୁମାରକୁ

ଜେଲ ପଠାଇଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଅଧୁନା ଭ୍ରଷ୍ଟ ରାଜନେତା ଏମ୍.ପି., ଏମ୍. ଏଲ.ଏ.ମାନଙ୍କୁ ହାତକରି କୁମାର ଅକ୍ଲେଶରେ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷରେ ଖଲାସ୍ ହୋଇଛି । ଘରକୁ ଫେରି ବାପାଙ୍କୁ ଗୋଇଠା ମାରି କ୍ଷତ ବିକ୍ଷତ କରିଛି । ପୁତ୍ର କୁମାରର ଅସହ୍ୟ ଅମାନୁଷିକତା ଦେଖି ଶେଷରେ ମା ଯଶୋଦା ନିଜେ ବ୍ୟୋମକେଶ ବାବୁଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରିଛନ୍ତି କୁମାରର ମଦରେ ବିଷ ମିଶାଇ ତାକୁ ମାରିଦେବା ପାଇଁ । କିନ୍ତୁ ପରିଣତି ହୁଏ ଓଲଟା । ସମାଜର କଳଙ୍କରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟୋମକେଶ ବାବୁ ନିଜେ ବିଷ ପିଇଛନ୍ତି ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ସମୟରେ ମଦ୍ୟପାନ ସମାଜରେ କି ପ୍ରକାର ଧ୍ୱଂସଲୀଳା କରି ଚାଲିଛି, କି ପ୍ରକାର କୁପ୍ରଭାବ ପକାଇଛି, ଏହାଦ୍ୱାରା ପରିବାରମାନ କିପରି ଛାରଖାର ହେଉଛି, ପିତାମାତାଙ୍କର ବର୍ଷ ବର୍ଷର ସ୍ୱପ୍ନ ଧୂଳିସାତ୍ ହେଉଛି, ସମାଜରେ ଅରାଜକତା, ଭ୍ରଷ୍ଟାଚାର, ନାରୀ ବଳାତ୍କାର ବଢ଼ି ଚାଲିଛି, ଏ ସମସ୍ତ ଘଟଣାବଳୀକୁ ଉପଜୀବ୍ୟ କରି ନାଟ୍ୟକାର ମହାପାତ୍ରଙ୍କ ନାଟକ 'ପୁତ୍ରପୂଜା' ସଜ୍ଜିତ ହୋଇଛି । ସମାଜର ଏହି ଉତ୍କଟ ବ୍ୟାଧିକୁ ନିରୀକ୍ଷଣ କରି ପାଠକମାନଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଜୀବନ୍ତ ଭାବେ ଉପସ୍ଥାପନ କରା ଯାଇଛି । ବେଳହୁଁ ସାବଧାନ ନ ହେଲେ କିପରି ଭୟଙ୍କର ପରିସ୍ଥିତି ଉତ୍ପନ୍ନ ହେବ, ନାଟ୍ୟକାର ତାହାର ନମୂନା ଦେଇ ପାଠକମାନଙ୍କୁ ସଚେତନ କରିଛନ୍ତି ।

ଏଥିରେ ସମୁଦାୟ ୪ଗୋଟି ଦୃଶ୍ୟ, ୭ ଗୋଟି ଚରିତ୍ରକୁ ନେଇ ଏକ ବଳିଷ୍ଠ କଥାବସ୍ତୁର ପରିକଳ୍ପନା କରା ଯାଇଛି । ବ୍ୟୋମକେଶ ବାବୁ ନାଟକର ନାୟକ ହୋଇଥିବା ବେଳେ ପୁତ୍ର କୁମାର ଖଳନାୟକ ସାଜିଛି । ମା ଯଶୋଦା ଏକ ପତି ପରାୟଣା ତଥା ପୁତ୍ରମୋହ ଯୁକ୍ତା ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱଶୀଳା ନାରୀ ଚରିତ୍ର, ଯାହା ସମାଜର ପ୍ରତି ମା'କୁ ସୂଚିତ କରୁଛି । ଇତିହାସ, ପୁରାଣ ପରି ମାମୁଁ ଅଶୋକ ଅନ୍ୟ ଏକ ଖଳନାୟକ ଚରିତ୍ର, ଯେ ମହାଭାରତର ଶକୁନି ଚରିତ୍ରର ରୂପାୟନ ମାତ୍ର । ମୁଖ୍ୟତଃ ଏହି ଚାରି ଚରିତ୍ର ମାଧ୍ୟମରେହିଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନାଟକର କଥାବସ୍ତୁଟି ଗତିଶୀଳ ହୋଇଛି । ସନାତନ, ଇତି, ସତ୍ୟ, ମିଶ୍ର ନାଟକର ଗୌଣ ଚରିତ୍ର । ଏହି ଚରିତ୍ରମାନଙ୍କ ଜରିଆରେ ନାଟକରେ ମାନ, ଅପମାନ, ଘୃଣା, ଚକ୍ରାନ୍ତ, ଧର୍ଷଣ, ଆତ୍ମହତ୍ୟା ଇତ୍ୟାଦି ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତା ଉପଜ ଦୁର୍ଗୁଣାଦିର ଅବତାରଣା କରା ଯାଇଛି ।

'ପୁତ୍ରପୂଜା' ନାଟକର ଅନ୍ୟ ଏକ ବିଶେଷତ୍ୱ ହେଲା ଏହାର ସଂଳାପ । ପାରିବାରିକ ଜୀବନ କ୍ଷେତ୍ରରୁହିଁ ଏହାର ସଂଳାପମାନ ସଂଗୃହୀତ ହୋଇଥିଲେହେଁ ଏଥିରେ ପିତାମାତାଙ୍କ ଲାଳନ ପାଳନକୁ ହାଲୁକା ବ୍ୟଙ୍ଗର ସ୍ପର୍ଶ ଦିଆଯାଇଛି, ଯାହା ଦର୍ଶକମାନଙ୍କୁ ଚିନ୍ତିତ, ବିଚାର କରିବାରେ ବେଶ୍ ସଫଳ ହୋଇଛି । ପୁତ୍ର ମୋହ କିପରି ପିତାମାତାଙ୍କୁ ପାଗଳ କରିଦିଏ, ପୂଜା, ବ୍ରତ, ଉପବାସକୁ ପ୍ରେରିତ କରେ, ପେଟରୁ ଦାନା କାଟି ପୁତ୍ର ଜନ୍ମ କରେ ମାଁ; ହେଲେ ସେହି ପୁଅ ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ କେତେ ଅନୁତପ୍ତ ହେବାକୁ ପଡ଼େ, ତାହାର ଯଥାର୍ଥ ପ୍ରତିଫଳନ ନାଟକରେ ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ । ନାଟ୍ୟକାରଙ୍କ ଭାଷାରେ ଏହା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଜୀବନ୍ତ ଓ ହୃଦୟସ୍ପର୍ଶୀ ହୋଇଛି । ଯଥା-

ବ୍ୟୋମକେଶ- ତମର ମନେ ଅଛି ଯଶୋଦା, ଯେଉଁଦିନ ଶତୁରାନାହକ କହିଗଲା ତମର ଝିଅଟିଏ ହବ, ତମେ ସେ ଦିନ ମୁହଁ ଶୁଖାଇ ଖାଇ ନ ଥିଲ, ବେଶ୍ କିଛିଦିନ ଦୁଃଖରେ ଠାକୁରଙ୍କୁ ଡାକିଲ । ଶେଷରେ ଠାକୁରେ ତମ ଡାକ ଶୁଣିଲେ । କାର୍ତ୍ତିକେଶ୍ୱର ବ୍ରତ କରି କୁମାର ଭଳି ସୁନ୍ଦର ପୁତ୍ର, ପୁଣି ଗାନ୍ଧୀ ଜୟନ୍ତୀରେ ପାଇଲ । ମନ ତମର ଆକାଶରେ ଉଡ଼ିଲା । ମୁଁ ଏବେ ଭାବୁଛି, ଶତୁରା ନାହକର କଥାଟା ସତ ହୋଇଥାନ୍ତା କି ? (ପୁତ୍ରପୂଜା,ହେମେନ୍ଦ୍ର ମହାପାତ୍ର) । ଏହି ନାଟକରେ ପାତ୍ରୋପଯୋଗୀ ଜୀବନଧର୍ମୀ ସଂଳାପ ନାଟକକୁ ବେଶ୍ ଆବେଗଧର୍ମୀ କରିବାରେ ସକ୍ଷମ ହୋଇଛି ।

ସମସାମୟିକ ଜୀବନ ବୃତ୍ତରୁ ଯେଉଁ ଚରିତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ମଂଚ ଉପରକୁ ଆସିଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ, ସଂଘର୍ଷ ଜନିତ ଅସ୍ଥିର ମାନସିକତାର ବିଶ୍ଳେଷଣରେ ନାଟ୍ୟକାରଙ୍କର ଦୂରଦୃଷ୍ଟି ଧନ୍ୟବାଦାର୍ହ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ- ପୁତ୍ର ପ୍ରାପ୍ତି ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଯେଉଁ ମା ଜୀବନର ସାଧାରଣ ଆବଶ୍ୟକତା ତ୍ୟାଗ କରିଛି, କଷ୍ଟ ସହ୍ୟ କରିଛି, ପୁତ୍ରର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦୋଷକୁ ସୁରକ୍ଷା କବଚ ସାଜିଛି, ସେହି ମା ପୁଅକୁ ବିଷ ଦେବା ପାଇଁ ସ୍ୱାମୀଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରିଛି । ଅପରୋକ୍ଷେ ଯେଉଁ ବାପା ଜୀବନ ସାରା ନୀତି ଓ ଆଦର୍ଶରେ ଚଳି ଆସିଛି, କଦାପି ଅନ୍ୟାୟ ଅନୀତିକୁ ପ୍ରଶ୍ରୟ ଦେଇ ନାହିଁ ମା ଯଶୋଦାଙ୍କ ପରାମର୍ଶ ସତ୍ତ୍ୱେ ସେହି ଆଦର୍ଶବାଦୀ ପିତା ବ୍ୟୋମକେଶଙ୍କ ହାତ ନିଜ ପୁତ୍ରକୁ ବିଷ ଦେବାରେ ଥରି ଉଠିଛି । ତାଙ୍କ ପିତୃତ୍ୱ ମନ ବିଦ୍ରୋହ କରିଛି । ନିଜ ଜନ୍ମ କଲା ପୁଅକୁ ବିଷ ଦେଇ ମାରିଦେବାଠାରୁ ନିଜେ ବିଷତକ ପିଇ ଦେବାକୁ ସେ ଶ୍ରେୟସ୍କର ମନେ କରିଛନ୍ତି । ମଣିଷ ମନରେ ଉଠୁଥିବା ଏ ପ୍ରକାର ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ସାଧାରଣ ଏବଂ ଅତି ରୋଚକ ଓ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ

ଭାବେ ଲେଖକ ଦର୍ଶକ ସମ୍ମୁଖେ ପରିବେଷଣ କରିଛନ୍ତି । ସ୍ଥଳ ବିଶେଷରେ ଏପରି କ୍ରିୟା ଦୋଷୀ ହୃଦୟରେ ପରିବର୍ତ୍ତନର ଆଲୋକ ପ୍ରକାଶିତ କରିଥାଏ । ତାହା ହୋଇଛି ମଧ୍ୟ । କୁମାର ମନରେ ଭଲ ମନ୍ଦର ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱ ଉପୁଜିଛି । ସେ ନିଜ ଭୁଲ ବୁଝି ପାରିଛି । ପଶ୍ଚାତ୍ତାପ ମଧ୍ୟ କରିଛି । କିନ୍ତୁ ନେଡ଼ିଗୁଡ଼ କହୁଣୀକୁବହି ସାରିଛି । ଏ ସବୁ ପାଇଁ କୁମାର ଅଶୋକ ମାମୁଁଙ୍କୁ ଦାୟୀ କରି ଶେଷ ଉକ୍ତି କହିଛି- "ଦୁର୍ଯୋଧନର ଉଚିତଥିଲା ଧନୁର୍ବିଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷାର ପ୍ରଥମ ପରୀକ୍ଷା ଶକୁନି ଉପରେ କରିବା ।" କୁମାରର ଏହି ଉକ୍ତି ସମାଜକୁ ତଥାକଥିତ ପିତା ମାତାଙ୍କୁ ଏକ ଶିକ୍ଷଣ ଆହ୍ୱାନ କରିଛି । ରୋଗାରମ୍ଭ କାଳୁ ପ୍ରତିବିଧାନର ପଦକ୍ଷେପ ନେଲେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ପଶ୍ଚାତ୍ତାପର ଅବସର ଅନାବଶ୍ୟକ ହୋଇଥାଏ ।

ଉପସଂହାର:

ସାରାଂଶ ଭାବେ କହିବାକୁ ଗଲେ ଶ୍ରୀ ମହାପାତ୍ର ଜଣେ ସମାଜ ସଚେତକ ନାଟ୍ୟସ୍ରଷ୍ଟା । ଆଜିର ମଣିଷ ଆସୁରିକ ଗୁଣମାନଙ୍କ ପ୍ରଭାବରେ ପଡ଼ି ଦୈବୀ ଗୁଣ, ମାନବୀୟତାକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ତିଳାଞ୍ଜଳି ଦେଇ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତା ରାକ୍ଷସର କରାଳ କବଳରେ ଆକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ବ୍ୟାପକତାକୁ ଅନାଦର କରି ନିଜେ ତଥା ସମାଜକୁ ଅଧୋଗତି ସମ୍ପନ୍ନ କରୁଛି ଏବଂ ଅଯାଚିତ ପ୍ରଳୟକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରୁଛି, ତାହା ନାଟ୍ୟକାରଙ୍କ ନାଟକରେ ଅତି ସ୍ପଷ୍ଟ ଭାବେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୋଇଛି । ନିଜର ସେହି ଆହତ ଭାବଧାରାକୁ ତାଙ୍କ ନାଟକ ମାଧ୍ୟମରେ ପାଠକ, ଦର୍ଶକମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ପ୍ରଭାବଶାଳୀରେ ପରିବେଷଣ କରିଛନ୍ତି । ଆଶା ପୋଷଣ କରିଛନ୍ତି, ଦେବପୁତ୍ର ମଣିଷ ମଧ୍ୟରେ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବେ ହୃଦୟର କେଉଁ କୋଣରେ ବିନ୍ଦୁଟିଏ ହୋଇ ଦେବତ୍ୱ ବଂଚି ରହିଥିବ । ତାହା ଯଦି ଜାଗ୍ରତ ହୁଏ ତେବେ ଆବର୍ଜନା ଯେତେ ବିଶାଳ ହେଉ ପଛେ ସାମାନ୍ୟ ଦେବାଗ୍ନି କଣିକା ସେ ସବୁକୁ ଧ୍ୱଂସସ୍ତୂପ କରିବାକୁ ସକ୍ଷମ । ଏହି ମହାନ ବାର୍ତ୍ତା ଜନ ସମାଜକୁ, ଆଜିର ଅନ୍ଧ ଧୃତରାଷ୍ଟ୍ର ଓ ଗାନ୍ଧାରୀ ପିତା ମାତାଙ୍କୁ ବେଳହୁଁ ସଚେତନ ଓ ସାବଧାନ ହେବା ପାଇଁ ତଥା ସମୟାନୁସାର ବିହିତ ପଦକ୍ଷେପ ଗ୍ରହଣ କରିବାରେ କାକୁସ୍ଥ ନ ହୋଇ ତାଙ୍କ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଏକ ଉତ୍ତମ ସମାଜୋପଯୋଗୀ ମଣିଷ ଭାବେ ଗଠନ କରିବାକୁ ସତର୍କ କରିବ । ଏହାହିଁ ନାଟକ 'ପୁତ୍ରପୂଜା'ର ଅନ୍ତଃସ୍ୱର ।

ସହାୟକ ଗ୍ରନ୍ଥସୂଚୀ:

୧. ନାରାୟଣ ଶତପଥୀ, ଓଡ଼ିଆ ନାଟକ ଓ ନାଟ୍ୟକାର ,୧୯୬୪ ।

୨. ନଟବର ସାମନ୍ତରାୟ, ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଇତିହାସ ,(୧୮୦୩-୧୯୨୦)୧୯୬୪ ।

୩. ସର୍ବେଶ୍ୱର ଦାସ,ନାଟକର ବିଚାର ,୧୯୫୨ ।

୪. ଡ. ହେମନ୍ତ କୁମାର ଦାସ ,ଓଡ଼ିଆ ନାଟକର ଐତିହାସିକ ବିବର୍ତ୍ତନ (ପ୍ରଥମ ଭାଗ),ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂସ୍କରଣ -୨୦୨୩ ।

୫. ଡ. ହେମନ୍ତ କୁମାର ଦାସ , ଓଡ଼ିଆ ନାଟକର ଐତିହାସିକ ବିବର୍ତ୍ତନ (ଦ୍ୱିତୀୟ ଭାଗ),ଦ୍ୱିତୀୟ ସଂସ୍କରଣ -୨୦୨୩ ।

୬. ଡ. ହେମନ୍ତ କୁମାର ଦାସ, ଓଡ଼ିଆ ନାଟକର ରୂପ ବିଭବ,୧୯୮୦ ।

୭. ଡ. ହେମନ୍ତ କୁମାର ଦାସ, ଓଡ଼ିଆ ନାଟକର ବିକାଶଧାରା,୧୯୮୧ ।

୮. ଶ୍ରୀ ସର୍ବେଶ୍ୱର ଦାସ, ଓଡ଼ିଆ ନାଟ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ,୧୯୮୧ ।

❖ ❖ ❖